

Oslo tingrett - TOSLO-2011-142455-1

Instans	Oslo tingrett - Kjennelse.
Dato	2011-09-16
Publisert	TOSLO-2011-142455-1
Stikkord	22. juli-saken. Straffeprosessloven § 242 og EMK art. 8. Begrensning av dokumentinnsyn.
Sammendrag	Bistandsadvokat i 22. julisaken begjærte kjennelse om begrensning av dokumentinnsyn. Det ble vist til spredningsfare av politiavhørens sensitive innhold og person- og helseopplysninger, samt at innsyn i slike dokumenter ville være et brudd på EMK artikkel 8 om rett til respekt for sitt privatliv. Begjæringen ble ikke tatt til følge. (Sammendrag ved Lovdata.)
Saksgang	Oslo tingrett TOSLO-2011-142455-1 (11-142455ENE-OTIR/03). Anket til Borgarting lagmannsrett LB-2011-155296.
Parter	Oslo politidistrikt (politiadvokat Hilde Hermanrud Strand) mot fornærmede med bistandsadvokat, jf. oppnevning 11-133264ENE-OTIR/02, mfl. (advokat Silje Elisabeth Stenvaag).
Forfatter	Tingrettsdommer Kim Heger.

Denne kjennelsen gjelder spørsmålet om fornærmede/pårørende og deres oppnevnte bistandsadvokat, advokat Silje Elisabeth Stenvaag, i straffesaken mot siktede A kan motsette seg at de øvrige oppnevnte bistandsadvokatene skal få innsyn i hennes klienters politiavhør, jfr. straffeprosessloven § 242 tredje ledd og EMK art. 8. Sakens dokumenter har hos politiet to saksnumre, 11762579-Regjeringskvartalet og 11467596-Utøya, og bistandsadvokat Stenvaag representerer syv fornærmede fra bombeangrepet mot Regjeringskvartalet.

Bakgrunnen for begjæringen

Ved begjæring av 6. september 2011 til Oslo tingrett fra advokat Morten Engesbakk, som sammen med ni kontorkolleger i advokatfirmaet Stabell & Co er oppnevnt som bistandsadvokater for flere fornærmede/pårørende fra Regjeringskvartalet og Utøya, er begjært fullt dokumentinnsyn i straffesakens dokumenter. Bakgrunnen for innsynsbejæringen er politiets brev av 2. september 2011 «*til bistandsadvokatene i terrorsaken*», hvor det heter bl.a.:

På dette stadiet av saken mener politiet det vil være til «skade eller fare for etterforskningens øyemed» om bistandsadvokatene får tilgang til dokumenter som gjelder etterforskningen av mulig medvirkere. Oslo tingrett skrev i kjennelse av 19. august, om forlenget isolasjon, at «...politiet ikke har kommet til bunns i spørsmålet om siktede kan ha hatt medhjelpere ved de to terroranslagene han er siktet for, og etterforskningen må gjennomføres uten at siktede har mulighet til å påvirke denne».

For politiet er det helt sentralt at mulige medvirkere heller ikke på annen måte får tilgang til sentrale opplysninger om politiets etterforskning av dette. Innsyn for det store antall oppnevnte bistandsadvokater i saken, vil etter politiets vurdering innebære en reell og konkret fare for at bevis kan forspilles ved at opplysninger kommer på avveie. Det kan skje innbrudd på advokatkontor, det kan skje uaktsomme lekkasjer ved at dokumenter kan bli forlagt osv.

Etter dette har politiet overlevert til samtlige oppnevnte bistandsadvokater en CD med sakens dokumenter, hvor dokumenter tilhørende syv dokumentkategorier er unntatt:

1. Siktedes politiforklaringer
2. Avhør av vitner som knyttes til siktede, herunder familie, bekjente organisasjoner mv
3. Dokumenter knyttet til etterforskningen av siktedes bevegelser forut for 22. juli 2011, siktedes økonomi og kjøretøy
4. Dokumenter knyttet til etterforskningen av elektroniske spor
5. Beslagrapporter
6. Tekniske undersøkelser av beslag
7. Alle fornærmedeforklaringer i politiets sak 11762579-Regjeringskvartalet og 11467596-Utøya

I advokat Engesbaks innsynsbegjæring kreves nå også ovennevnte syv dokumentkategorier utlevert. I begjæringen er anført bl.a.:

Vi bistår klienter med ulikt behov for innsyn i sakens dokumenter på det nåværende tidspunkt. Blant våre klienter er etterlatte som har et sterkt ønske om og behov for informasjon om hva som var deres barns siste bevegelser på Utøya, og de nærmere omstendigheter rundt drapene. Å formidle eventuell informasjon om dette fra etterforskningen til våre klienter faller etter vår oppfatning klart inn under de oppgaver som lovgiver har pålagt oss som bistandsadvokater. Avhør av siktede og andre fornærmede er blant de kilder som antas å kunne gi svar på noen av de spørsmålene disse klientene fremdeles sitter med. Det legges i denne forbindelse til grunn at slik konkret informasjon vil kunne videreformidles til våre klienter etter nærmere avtale med politiet, selv om det avgis et generelt taushetsløfte.

For ordens skyld kan det opplyses at vi på det nåværende tidspunkt ikke har behov for innsyn i helseopplysninger til andre fornærmede/etterlatte enn de vi representerer, herunder andre fornærmedes medisinske opplysninger, psykologerklæringer, obduksjonsrapporter og tekniske undersøkelser av de avdøde.

I advokat Engesbaks innsynsbegjæringen er nedlagt slik påstand:

Advokatene Olav Rød, Mette Y. Larsen, Helene Braanen, Elisabeth Grøndahl, Bendik Falch-Koslung, Maria Bergram Aas, Endre S. Refsdal, Morten Engesbak og advokatfullmektig Martin Eiebakke gis innsyn i saksdokumentene i Oslo politidistrikts saker 11762579 og 11467596.

Til ovennevnte innsynsbegjæring har tingretten 13. september 2011 mottatt «*Begjæring om rettslig kjennelse for begrensning av dokumentinnsyn*» av 12. september 2011 fra advokat Silje Elisabeth Stenvaag. Hun er oppnevnt som bistandsadvokat for syv fornærmede etter bombeeksplosjonen i Regjeringskvartalet, og på vegne av sine klienter motsetter hun seg at de øvrige oppnevnte bistandsadvokatene skal få innsyn i hennes klienters politiavhør. I begjæringen er vist til spredningsfare av politiavhørens sensitive innhold og person- og helseopplysninger, samt at innsyn i slike dokumenter vil være et brudd på EMK art. 8 om rett til respekt for sitt privatliv. I begjæringen er nedlagt slik påstand:

Politiet har ikke rett til å gi andre fornærmede eller deres oppnevnte bistandsadvokater innsyn i politiavhør og fotografier for fornærmede med Oslo tingretts saksnummer 11-133264ENE-OTIR/02, 11-133312ENE-OTIR/02, 11-133794ENE-OTIR/02, 11-133798ENE-OTIR/02, 11135343ENE-OTIR/02, 11-13889ENE-OTIR/08 og 11-130123ENE/OTIR-08.

Retten avholdt møte (ikke rettsmøte) 14. september 2011 med advokat Engesbak, advokat Maria Bergram Aas, politiadvokat Strand og politiadvokat Hatlo vedrørende advokat Engesbaks innsynsbegjæringen. Advokat Stenvaag var varslet om møtet. I møtet ble diskutert muligheter for å oppnå en foreløpig minnelig løsning på advokat Engesbaks begjæring. Partene kom ikke til enighet, og under henvisning til straffeprosessloven § 242 tredje ledd begjærte advokat Engesbak spørsmålet løst av retten.

Før retten tar stilling til advokat Engesbaks begjæring, finner retten det hensiktsmessig først å behandle advokat Stenvaags begjæring.

Bistandsadvokat Stenvaags anførsler

Retten finner det hensiktsmessig å gjengi advokat Stenvaags anførsler i sin helhet:

Det anføres at Oslo politidistrikt ikke har rett til å gi bistandsadvokatene innsyn i mine klienters politiavhør da dette vil medføre et brudd på deres rett til privatliv, jf. EMK artikkel 8 sammenholdt med ulovfestet personvern. Det vil i det følgende redegjøres for anførselen.

(...)

3. Politiavhørens innhold

Alle mine klienter er avhørt av politiet som fornærmede. Alle avhørene inneholder i utgangspunktet følgende opplysninger; navn, adresse, telefonnummer og fødselsnummer.

I forbindelse med politiavhøret er det også tatt fotografier av dem, både forfra og i profil.

I alle avhørene har avhører gått nærmere inn på den subjektive opplevelse fornærmede har hatt av selve hendelsen, samt detaljerte spørsmål om hvordan fornærmede har hatt det fysiske og psykiske helsemessig i etterkant av hendelsen. Det er detaljerte spørsmål og svar på helsemessige konsekvenser av angrepet, herunder psykiske reaksjoner.

Opplysninger om helseforhold er sensitive personopplysninger. Opplysning om navn, adresse, fødselsnummer og bilde vil ikke karakteriseres som sensitive opplysninger i seg selv, men vil alt etter kontekst kunne få en sensitiv karakter. Samlet sett vil politiavhør i denne saken gi en helhetlig oversikt over de konkrete personer som er avhørt.

4. Omfanget av innsyn - spredningsfaren

Antall personer som etter straffeprosessloven har adgang til innsyn i saksdokumentene er omfattende. Som tingretten er kjent med, er det per i dag oppnevnt rundt 160 bistandsadvokater, og antallet vil kunne øke. Oslo politidistrikt har i brev til bistandsadvokatene datert 2. september selv argumentert med fare for lekkasjer som bakgrunn for å nekte innsyn i visse deler av sakens dokumenter, jf. bilag, hvor man skriver:

«Innsyn for det store antall oppnevnte bistandsadvokater i saken, vil etter politiets vurdering innebære en reell og konkret fare for at bevis forspilles ved at opplysninger kommer på avveie. Det kan skje innbrudd på et advokatkontor, det kan skje uaktsomme lekkasjer ved at dokumenter kan bli forlagt osv.»

Slik denne side ser det, har lovgiver gitt politiet adgang til å forvalte sensitive personopplysninger uten samtidig å gi retningslinjer for hvordan håndteringen av disse bør skje. Det er betenkelig at man frykter lekkasjer av hensyn til etterforskningen uten at man synes å bekymre seg for - eller mener å ha hjemmel for å ta hensyn til - det samme når det gjelder de private forhold som berøres i sakens dokumenter.

Per i dag har advokatene underskrevet taushetserklæring for å få tilgang til dokumentene. Etter politiets opplysning vil imidlertid taushetsplikten opphøre så snart innsyn for de fornærmede ikke vil være til skade for etterforskningen. På et gitt tidspunkt vil dermed alle fornærmede i saken ha rett til innsyn i alle sakens dokumenter. Det er anslått at det vil være rundt ett tusen fornærmede i denne saken.

Medias interesse for saken er enorm. Dette vil komme til uttrykk i deres anstrengelser for å få tilgang til sakens dokumenter. Det er svært betenkelig dersom en så vid personkrets vil ha tilgang til sensitive personopplysninger om så mange mennesker.

5. Sakens juridiske side

5.1 Straffeprosessloven

Straffeprosessloven gir bistandsadvokatene rett til innsyn, med de begrensninger som fremgår av strpl. § 242. Slik loven er formulert, legges det til grunn at straffeprosessloven kun gir *politiet* adgang til å nekte innsyn i dokumenter. Slik denne side ser det, kan det være mangelfull lovgivning på dette området. Det

antas at lovgiver ikke har sett for seg en straffesak med et så stort antall fornærmede og av en så vidt sensitiv karakter.

5.2 EMK artikkel 8

5.2.1 Forrang for EMK

EMK vil ved motstrid ha forrang for straffeprosessloven, jf. menneskerettsloven § 3. Det anføres at det er motstrid mellom mine klienters rett til privatliv og den rett til dokumentinnsyn i fornærmedeavhør som bistandsadvokatene er gitt av politiet, jf. bilag 1.

5.2.2 Retten til respekt for privatliv

Artikkel 8 første ledd er formulert slik:

« Enhver har rett til respekt for sitt privatliv og familieliv, sitt hjem og sin korrespondanse. »

Kjølbros har i Den Europæiske Menneskerettskonvention (2007) s. 525 ff skrevet følgende:

« Begrebet privatliv skal forstås bredt. [...] Det kan omfatte retten til at leve privat og væk fra uønsket opmærksomhed. [...] Politiets registrering og opbevaring af oplysninger om en person, herunder navn, adresse og andre generalia, vil være omfattet af retten til privatliv. [...] Det samme gælder optagelse og opbevaring af fotografi af en person. [...] Videregivelse af personlige og følsomme oplysninger om private fra en myndighed til en anden myndighed, herunder til brug for en retssag, er omfattet, idet oplysningerne bliver kendt for en større kreds. Beskyttelse af personlige oplysninger, herunder helbredsmæssige oplysninger, er omfattet. »

I M.S. v Sweden, 27. august 1997, skrives følgende:

« The Court reiterates that the protection of personal data, particularly medical data, is of fundamental importance to a person's enjoyment of his or her right to respect for private and family life as guaranteed by Article 8 of the Convention. Respecting the confidentiality of health data is a vital principle in the legal systems of all the Contracting Parties to the Convention. It is crucial not only to respect the sense of privacy of a patient but also to preserve his or her confidence in the medical profession and in the health services in general. The domestic law must afford appropriate safeguards to prevent any such communication or disclosure of personal health data as may be inconsistent with the guarantees in Article 8 of the Convention. »

Når det gjelder fotografiene som er tatt av fornærmede skriver EMD følgende i *Reklos and Davourlis v Greece*, 15. januar 2009 (EMD-2005-1234);

(40) A person's image constitutes one of the chief attributes of his or her personality, as it reveals the person's unique characteristics and distinguishes the person from his or her peers. The right to the protection of one's image is thus one of the essential components of personal development and presupposes the right to control the use of that image. Whilst in most cases the right to control such use involves the possibility for an individual to refuse publication of his or her image, it also covers the individual's right to object to the recording, conservation and reproduction of the image by another person. As a person's image is one of the characteristics attached to his or her personality, its effective protection presupposes, in principle and in circumstances such as those of the present case (see paragraph 37 above), obtaining the consent of the person concerned at the time the picture is taken and not simply if and when it is published. Otherwise an essential attribute of personality would be retained in the hands of a third party and the person concerned would have no control over any subsequent use of the image.

5.2.3 Nødvendighetskriteriet/saklig behov, Artikkel 8 annet ledd

Med henvisning til ovennevnte gjennomgang trekkes den konklusjon at opplysninger i politiavhørene samt tilhørende fotografi av fornærmede er å anse som informasjon tilhørende fornærmedes privatliv. I

henhold til Artikkel 8 første ledd skal myndighetene, i dette tilfelle politiet, i utgangspunktet respektere privatlivet slik at opplysningene ikke skal utleveres. Neste vurderingsmoment blir om unntaket i Artikkel 8 annet ledd kommer til anvendelse;

« Det skal ikke skje noe inngrep av offentlig myndighet i utøvelsen av denne rettighet unntatt når dette er i samsvar med loven og er nødvendig i et demokratisk samfunn av hensyn til den nasjonale sikkerhet, offentlige trygghet eller landets økonomiske velferd, for å forebygge uorden eller kriminalitet, for å beskytte helse eller moral, eller for å beskytte andres rettigheter og friheter.»

Innsyn for bistandsadvokater er lovhjemlet, jf. straffeprosessloven § 242. Det domstolen må ta stilling til er derfor om bistandsadvokatens innsyn i de aktuelle dokumenter er «nødvendig i et demokratisk samfunn».

For å kunne ta stilling til dette må man vurdere bistandsadvokatens saklige behov for opplysningene som fremkommer i de aktuelle dokumenter.

Bistandsadvokatene skal ivareta sine klienters interesser, jf. strpl. § 107c første ledd. I NOU 2006:10 s. 55 er det eksemplifisert hva denne oppgaven normalt vil gå ut på;

«Utvalget har selv analysert fornærmedes og etterlattes behov og interesser i straffesaken i kapittel 7 og 8. Fornærmedes og etterlattes typiske interesser knytter seg både til sakens utfall og saksbehandlingen. Når det gjelder utfallet av saken knytter fornærmedes og etterlattes interesser seg gjerne til at:

- saken blir oppklart
- det blir fastslått at fornærmede har vært utsatt for urett ved at den skyldige blir tiltalt og dømt
- den skyldige får en passende straff
- det ytes rimelig erstatning og oppreisning

I tilknytning til saksbehandling er gjerne følgende interesser sentrale:

- rask saksbehandling
- informasjon om hva som skjer i saken
- å bli hørt og få bidra til at saken blir best mulig opplyst
- hensynsfull rettergang

I tillegg er personlig sikkerhet under saken og senere viktig for en del etterlatte.»

De fornærmede denne begjæringen gjelder ble rammet av bombeeksplosjonen. Hva den straffbare handlingen besto i må anses klarlagt. På hvilken måte og hvor hardt de fornærmede denne begjæringen gjelder ble skadet, eller hvilke ettervirkninger handlingen har fått for dem, vil være irrelevant for alle andre fornærmede i saken. Det må kunne legges til grunn at hendelsesforløpet er klarlagt, slik at ingen andre fornærmede vil ha et saklig behov for informasjon fra andre fornærmedes avhør. Deres bistandsadvokater vil til fulle kunne ivareta deres interesser uten tilgang til disse fornærmedes politiavhør. Det antas at dette vil kunne stille seg annerledes for hendelsene på Utøya, hvor noen vil kunne ha et annet behov for informasjon om hendelsesforløpet.

Videre bør det kunne legges til grunn at andre bistandsadvokater/fornærmede på ingen måte har et saklig behov for innsyn i fotografier av de fornærmede denne begjæringen gjelder.

Det er etter dette min anførsel at andre fornærmedes og/eller deres bistandsadvokaters innsyn i de aktuelle fornærmedes avhør og fotografier ikke «er nødvendig i et demokratisk samfunn». Unntaket fra hovedregelen i Artikkel 8 første ledd vil derfor ikke komme til anvendelse.

5.2.4 Personvern i Artikkel 8 og ulovfestet personvern

Retten til respekt for privatlivet innbefatter også retten til personvern, jf. følgende i *X v Iceland, 18. mai 1976* (EMD-1974-6825);

«For numerous Anglo-Saxon and French authors the right to respect for 'private life' is the right to privacy, the right to live as far as one wishes, protected from publicity»

På bakgrunn av dette blir personvern betraktninger i Norge rettslig relevant, selv om personopplysningslovens virkeområde er avgrenset mot straffeprosessen. Uansett får ulovfestede regler om personvern anvendelse i forhold til personopplysningene. Det vises til Rt-1952-1217 (To mistenkelige personer), hvor Høyesterett stanset visning av en film under henvisning til det «*alminnelige rettsvern for personligheten*», samt til Rt-2009-1568 (Snøbrett-dommen), hvor Høyesterett kom fram til at idrettsutøveren på ulovfestet grunnlag hadde rett til vern av eget bilde.

Personvern kan defineres som summen av lover, normer og tiltak som imøtekommer den enkeltes interesse av at personopplysninger tilfredsstiller kvalitetskrav og ikke behandles på en utilbørlig måte. Vernet er en beskyttelse av enkeltindividets integritet. Et viktig utgangspunkt er å sikre at den enkelte har størst mulig kontroll over bruken av opplysninger om seg selv. Personvern hensynet tilsier at regler om informasjonsflyt skal være så klare at den det gjelder skal være kjent med hvor informasjonen bringes videre. Et annet viktig utgangspunkt er at opplysninger ikke skal brukes til andre formål enn de er innhentet for, uten etter samtykke fra den opplysningene gjelder. Videre skal privat informasjon begrenses i henhold til «needtoknow»-prinsippet.

5.2.4.1 Kontroll over bruken av opplysninger

Det vises til hva som er anført under punkt 4. Som det fremgår er det denne sides oppfatning at det store antall bistandsadvokater og fornærmede i saken vil medføre stor spredning av informasjon. Medias enorme interesse vil medføre en ytterligere fare for spredning også til utenforstående. Det tør påstås at innsyn i aktuelle dokumenter vil medføre at de fornærmede som denne begjæringen gjelder vil være uten kontroll over til hvem opplysningene som gjelder dem meddeles.

5.2.4.2 Bruk til oppgitt formål

Som nevnt ovenfor inneholder politiavhørene opplysninger om helseforhold. Opplysningene er samlet inn og registrert av politiet med det *formål* å straffeforfølge A. Fotografiene av de fornærmede antas å ha blitt tatt og registrert som et arbeidsverktøy for politiet med det *formål* å kunne skille de fornærmede ad. De fornærmede er ikke blitt informert om og har ei heller gitt samtykke til den massive utleveringen som vil skje dersom alle bistandsadvokatene/fornærmede gis innsyn. Opplysningene vil dermed bli behandlet til et annet formål enn det de var innhentet for.

5.2.4.3 «Needtoknow»-prinsippet

Et grunnleggende prinsipp innenfor personvern er at behandling av personlig informasjon skal begrenses til det «nødvendige». Det vises til det som er anført under punkt 5.2.3 om nødvendighetskriteriet i EMK Artikkel 8 annet ledd. De samme synspunkter om bistandsadvokatenes manglende saklige behov for innsyn/utlevering av opplysninger om de fornærmede denne begjæring gjelder må legges til grunn også i forhold til prinsippet om «needtoknow».

6 Sluttkommentar

Etter det opplyste vil straffesaken gjennomføres uten at det fremmes erstatningskrav for de fornærmede. For broddelen av de fornærmede vil kravene kun behandles ved Kontoret for voldsoffererstatning under taushetsbelagte regler. Det bør kunne legges til grunn at det i den offentlige straffesaken i liten grad vil bli fremhevet detaljer om de overlevendes fysiske og psykiske skadevirkninger, annet enn på generelt grunnlag. En fornærmet i saken vil derfor ha en reell mulighet til å unngå oppmerksomhet omkring og spredning av sine private forhold, herunder helseforhold, på tross av at man ufrivillig er trukket inn i en så omfangsrik sak. Domstolen har mulighet til å forhindre lekkasjer av private forhold ved å gi medhold i begjæringen, samtidig som medhold ikke kan tenkes å krenke andres rettigheter. Gis innsyn i fornærmedes avhør, vil det ikke være mulig å reversere de eventuelle skadevirkninger dette medfører.

Retten bemerker

Retten skal ta stilling til om de oppnevnte bistandsadvokatenes innsyn i alle fornærmedeforklaringene etter terroraksjonen 22. juli 2011 vil være i strid med lov og/eller EMK art. 8.

Det følger av straffeprosessloven § 242 første ledd at «... *bistandsadvokaten skal på begjæring gis adgang til å gjøre seg kjent med sakens dokumenter såfremt det kan skje uten skade eller fare for etterforskingens øyemed eller for tredjemann*». Dersom politiet har nektet bistandsadvokaten innsyn, kan bistandsadvokaten forelegge spørsmålet for retten, jfr. straffeprosessloven § 242 tredje ledd. Retten mener straffeprosessloven § 242 tredje ledd ikke gir retten kompetanse til å ilegge begrensninger ut over politiets begrensninger i den innsynsretten som følger av § 242 første ledd. Retten trer i funksjon først der politiet har ilagt begrensninger i innsyn, og hvor noen av de innsynsberettigede etter § 242 første ledd deretter bringer krav om fullt innsyn inn for retten, jfr. straffeprosessloven § 242 tredje ledd.

På bakgrunn av ovennevnte - og dersom politiet velger å gi de innsynsberettigede fullt innsyn etter hovedregelen i straffeprosessloven § 242 første ledd - skulle i utgangspunktet advokat Stenvaags begjæring om begrenset innsyn bli å avvise. Imidlertid anfører advokat Stenvaag at innsyn vil føre til brudd på EMK art. 8, og retten antar at et spørsmålet om konvensjonsbrudd må kunne kreves avgjort ved kjennelse, jfr. straffeprosessloven § 4.

Det er i herværende sak ikke bestridt at alle fornærmedeforklaringene tilhører «*sakens dokumenter*» i straffeprosesslovens forstand. Det er i lov og rettspraksis fastlått at det er et grunnleggende straffeprosessuelt prinsipp at alle sakens aktører - når som helst på etterforskningsstadiet - i utgangspunktet har krav på «*sakens dokumenter*», jfr. straffeprosessloven § 242 første ledd. Denne retten til dokumentinnsyn er i rettspraksis og juridisk litteratur særlig behandlet i forhold til siktedes rettigheter, men også fornærmedes behov for og rett til innsyn har lenge vært anerkjent, jfr. Andenæs, Norsk straffeprosess (2009) side 267 flg. Ved lov av 7. mars 2008 (LOV-2008-03-07-5), som trådte i kraft 1. juli 2008, ble det gjort flere og vesentlige endringer i straffeprosessloven, som alle tok sikte på å styrke fornærmedes og etterlattes rettigheter i alle ledd i straffesakens gang, samt å tydeliggjøre bistandsadvokatens oppgaver og rolle, jfr. Ot.prp.nr.11 (2007-2008) side 7:

Departementet mener fornærmedes og etterlattes behov og ønsker om styrkede rettigheter er klart legitime. Det er ikke tvil om at fornærmede og etterlatte berøres av straffesaken på flere måter, og at straffesakens behandling og dens utfall kan ha følelsesmessig, symbolsk, praktisk og rettslig betydning for dem. Departementet mener fornærmede og etterlatte bør gis vesentlig styrkede prosessuelle rettigheter som reflekterer den betydning som saken har for dem. Stikkordsmessig går forslagene ut på utvidet rett til bistandsadvokat, styrket rett til informasjon, innsyn, tilstedeværelse og kontradiksjon.

Imidlertid gjelder ikke en ubegrenset rett til dokumentinnsyn på etterforskningsstadiet. Det følger av straffeprosessloven § 242 første ledd første punktum at dokumentinnsyn bare kan gis «*såfremt det kan skje uten skade eller fare for etterforskingens øyemed eller for tredjemann*». Hensynet til «*tredjemann*» tar sikte på å verne vitner, fornærmede og kilder fra represalier og påvirkninger fra mistenkte eller kretsen rundt ham, jfr. Inst.O. nr. 27 (2007-2008) punkt.1.7.7. Ytterligere begrensninger følger av straffeprosessloven § 242 første ledd (opplysninger fra kommunikasjonskontroll) og § 242a (opplysninger som kan sette liv i fare, ødelegge politimetoder, ødelegge politisamarbeid med andre land, hensynet til rikets sikkerhet, etc), samt der det er besluttet anonym vitneførsel etter § 130a og § 234a jfr. § 242 annet ledd.

I påtaleinstruksen § 16-4 heter det at «*Fornærmede og etterlatte i lovbestemt rekkefølge kan få kopi av sakens dokumenter i den grad det er nødvendig for at de skal kunne ivareta sine interesser i saken og det for øvrig anses ubetenkelig*». Det kan etter rettens mening ikke utledes av denne paragrafen at uttrykkene «*nødvendig*» og «*ubetenkelig*» oppstiller ytterligere skranker for dokumentinnsyn enn det som følger av ovennevnte lovtekster. Påtaleinstruksen er en forskrift viss bestemmelser ikke kan innskrenke rettigheter som følger av loven, jfr. Rt-2010-929 avsnitt 15-16.

Etter dette er det på det rene at det er *begrensningene* i dokumentinnsyn som krever særskilt hjemmel; der slik hjemmel for innsynsnekt ikke finnes i straffeprosessloven, er det vanskelig å tenke seg at innsynsnekt mot «*mistenkte, hans forsvarer, fornærmede, etterlatte i lovbestemt rekkefølge og bistandsadvokaten*» kan gis eller opprettholdes.

Til ovennevnte har advokat Stenvaag anført at EMK art. 8 kan sette ytterligere skranker for dokumentinnsyn. EMK art. 8 lyder:

Art 8. Retten til respekt for privatliv og familieliv

1. Enhver har rett til respekt for sitt privatliv og familieliv, sitt hjem og sin korrespondanse.

2. Det skal ikke skje noe inngrep av offentlig myndighet i utøvelsen av denne rettighet unntatt når dette er i samsvar med loven og er nødvendig i et demokratisk samfunn av hensyn til den nasjonale sikkerhet, offentlige trygghet eller landets økonomiske velferd, for å forebygge uorden eller kriminalitet, for å beskytte helse eller moral, eller for å beskytte andres rettigheter og friheter.

Retten er ikke kjent med fornærmedeforklaringene i terrorsaken, men legger til grunn advokat Stenvaags opplysninger om at de inneholder detaljerte private person- og helseopplysninger av følsom og sensitiv art. At slike opplysninger blir gjort kjent for en større krets (typisk mange fornærmede/pårørende og bistandsadvokater) i forbindelse med etterforskning og gjennomføringen av en straffesak, kan fort utgjøre et inngrep i art. 8 første ledd. Imidlertid er et slikt inngrep ikke i seg selv et brudd på EMK, dersom tiltaket (bistandsadvokatens innsynsrett) forfølger de *formål* som er nevnt i EMK art. 8 annet ledd, følger av *lov* og er *nødvendig* i et demokratisk samfunn, jfr. EMK art. 8 annet ledd.

Retten har ikke andre opplysninger enn at *formålet* med bistandsadvokatens krav om innsyn i fornærmedeforklaringene er å gjennomføre sine plikter etter straffeprosessloven; ikke å benytte opplysningene til andre formål enn de er tenkt til. I EMD-saken *MS mot Sverige av 27. august 1997 (Reports 1997-IV)* (EMD-1992-20837), som advokat Stenvaag henviser til i sin begjæring, ble de innhentede helseopplysninger benyttet av det offentlige til et annet formål enn de var tiltenkt - sånn sett skiller den saken seg fra herværende sak. *Formålet* med bistandsadvokatens innsynsrett i sakens dokumenter er å ivareta de rettigheter lovgiver har vurdert at fornærmede skal ha i straffesakskjeden - rettigheter som faller inn under art. 8 annet ledd.

Som det fremgår ovenfor følger disse rettighetene av en klar internrettslig *lov*.

Ved *nødvendighetskravet* ser retten hen til at fornærmedeforklaringene ikke gjøres kjent for allmennheten, men kun for en begrenset lovbestemt krets. At denne krets i herværende sak kan synes stor - det er visstnok så langt oppnevnt rundt 160 bistandsadvokater for langt flere fornærmede - er likevel ikke det samme som at allmennheten får tilgang til saksdokumentene. Dermed legges vekt på at lovgiver har vurdert nødvendigheten av bistandsadvokatens innsynsrett i sakens dokumenter, jfr. ovennevnte sitat fra Ot.prp.nr.11 (2007-2008) side 7. Samme sted heter det også:

Når det gjelder utvidelsen av bistandsadvokatens oppgaver, følger denne stort sett av forslagene til bestemmelser som gir styrkede rettigheter til fornærmede og etterlatte. Bistandsadvokatens oppgave vil være å hjelpe fornærmede og etterlatte med å utøve disse rettighetene. For å tydeliggjøre bistandsadvokatens rolle, foreslås det at bistandsadvokatens oppgaver og rettigheter innarbeides i de enkelte bestemmelsene om saksbehandlingen i tillegg til den generelle oppdragsangivelsen i straffeprosessloven § 107c om at advokaten skal vareta fornærmedes interesser i forbindelse med etterforskning og hovedforhandling i saken og gi fornærmede slik annen hjelp og støtte som er naturlig og rimelig i forbindelse med saken.

Ved vurderingen av *nødvendighetskravet* i EMK art. 8 annet ledd har advokat Stenvaag i sin begjæring anført at bistandsadvokatene *i denne saken* ikke har behov for å få alle fornærmedeforklaringene. Det er ikke enestående at enkelte saksdokumenter i en straffesak kan være unødvendig for « *mistenkte, hans forsvarer, fornærmede, etterlatte i lovbestemt rekkefølge og bistandsadvokaten* » for at de skal kunne ivareta sine straffeprosessuelle plikter og rettigheter. Imidlertid oppstiller *nødvendighetskravet* i EMK art. 8 annet ledd et krav til staten som lovgiver, ikke et skjønnsstema i den konkrete sak for hvilke av sakens dokumenter de berettigede etter loven «trenger».

Etter dette kan retten ikke se det annerledes enn at vilkårene etter EMK art. 8 annet ledd om *formål, lov* og *nødvendighet* her er oppfylt, hvorefter de oppnevnte bistandsadvokater kan kreve innsyn i sakens dokumenter etter straffeprosessloven § 242, så langt loven selv ikke gir begrensninger - for eksempel på grunn av « *etterforskningens øyemed* ».

Retten kan heller ikke se at « *ulovfestet personvern* » kan føre til et annet resultat. Vurderingstemaet i herværende sak blir det samme som etter EMK art. 8 annet ledd, jfr. Advokat Stenvaags begjæring. Verken Rt-1952-1217 (To mistenkelige personer) eller Rt-2009-1568 (Snøbrett-dommen) er etter retten syn passende på herværende sak.

Til tross for ovennevnte konklusjon, finner retten grunn til å bemerke at herværende sak er spesiell sett hen til det store antall bistandsadvokater, fornærmede og pårørende som etter straffeprosessloven § 242 i utgangspunktet har krav på innsyn i sakens dokumenter. Sakens dokumenter har hos politiet to saksnumre,

11762579-Regjeringskvartalet og 11467596-Utøya, og etter rettens mening kan det være en for alle parter hensynsfull løsning at politiet og bistandsadvokatene oppnår enighet om at fornærmede/pårørende i sak 11762579-Regjeringskvartalet på nåværende tidspunkt ikke krever innsyn i fornærmedeforklaringene i sak 11467596-Utøya, og vice versa.

Slutning:

Begjæring av 12. september 2011 fra advokat Silje Elisabeth Stenvaag tas ikke til følge.